הלכות אבידה ומציאה

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן רנט, רעא – קצת מהלכות אבידה ומציאה

א הרואה אבידת ישראל חייב לטפל בה ולהשיבה לבעליה, שנאמר השב תשיבם. ואם נטלה על מנת לגוזלה, ועדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה, עובר משום השב תשיבם לאחיך, ומשום לא תגזול, ומשום לא תוכל להתעלם. ואפילו אם יחזירנה אחר כך כבר עבר על לא תוכל להתעלם.

ב נטל את המציאה קודם שהבעלים התייאשו ממנה על דעת להחזירה להם, ולאחר יאוש נתכוין לגוזלה, אינו עובר אלא משום השב תשיבם. ואם המתין עד אחר יאוש ונטלה, אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם.

ג וכל זה במקום שהוא חייב להשיב את האבידה, ובמקום שראוי להסתפק בה באבידה ושתהא בענין שמוכח שהיא אבידה, ולא תהיה מדעת [הפקר] ושיהיה בה שוה פרוטה, ושיהיה סימן בגופה או במקומה, ושהיה מטפל בה אם היתה שלו, ושתהיה של מי שחייב להשיב אבידתו. אבל אם חסר אחד מכל אלו אינו חייב להשיב את אבידתו.

ד נשים חייבות במצות אבידה, כיון שזו מצות עשה שאין הזמן גרמא. אבל בדברים שאין דרך נשים ליטול ולהחזיר, פטורות, כדין זקן ואינה לפי כבודו.

ה כהן שראה אבידה בבית הקברות, אסור לו להכנס לשם כדי ליטול האבידה ולהחזירה לבעליה, כיון שהשבת אבידה היא מצות עשה, ואיסור טומאת מתים היא עשה ולא תעשה, ואין עשה דוחה עשה ולא תעשה. וגם מפני שאין דוחים איסור מפני ממון.

ו מצא שק או קופה, או המוצא הוא חכם או זקן מכובד, שאין דרכו ליטול בשוק חפץ זה בידו, וגם אילו היתה אבידה שלו לא היה מטפל בה, אינו חייב מן הדין להחזיר בשל חבירו. וצריך לאמוד בדעתו אילו היה שלו אם היה מחזירן לעצמו, כך חייב להחזיר של חבירו, ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היה שלו, כך של חבירו אינו חייב להחזיר. ומכל מקום לדעת מרן השלחן ערוך הדרך הישר והטוב להחזיר את אבידה אף שאינה לפי כבודו. ודעת הרמ״א, דאין תלמיד חכם רשאי להחזיר האבידה כשאינה לפי כבודו, שמזלזל בכך בכבוד התורה, אלא אם רצונו לעשות לפנים משורת הדין, ישלם מכיסו דמי האבידה. ויש מי שאומר שאם הוא מפורסם בחסידות מותר לכל הדעות להחזיר האבידה, כיון שאין זה זלזול בכבודו, אלא שבח וכבוד.

ז עשיר מכובד שמצא אבידה שאינה לפי כבודו ליטלה ולהחזירה לפי סימנים, מותר לו לוותר על כבודו ולהחזיר האבידה.

ח כל המוצא אבידה בין שיש בה סימן בין שאין בה סימן, אם מצאה דרך הנחה, אסור ליגע בה, שמא הבעלים הניחוה שם עד שיחזרו. ואם יבוא ליטלה והוי דבר שאין בו סימן, הרי איבד ממון חבירו, שהרי אין לו בה סימן להחזירה לו. ואם היה דבר שיש בו סימן, הרי זה הטריחן לרדוף אחריה לתת סימניה, לפיכך אסור לו שיגע בה עד שימצאנה דרך נפילה. אפילו נסתפק לו הדבר ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח, הרי זה לא יגע בו. ואם עבר ונטלו אסור לו להחזירו לשם. ואם היה דבר שאין בו סימן, זכה בו ואינו חייב להחזירו. וכל דבר שיש בו סימן, בין ספק הנחה בין בדרך נפילה, בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים, חייב להכריז.

ט אין המוצא חייב להכריז אלא בדבר שיש בו סימן בגוף החפץ, או במקום שנפל שם. או שיש סימן בצורת הקשירה והעטיפה. וכן מנין מדה ומשקל הם בכלל סימן להחזיר על פי זה אבידה. וחפץ שאין בו סימן, וגם המקום לא יכול לשמש כסימן, כגון שניכר שנפל באותו מקום, אם הוא דבר שיש לתלות שהבעלים הרגישו בחסרונו מיד כשהחפץ נפל מהם, הרי הוא של המוצא. שהרי הבעלים נתייאשו מהחפץ מיד כשנפל מהם, ויש לתלות שהחפץ בא לידו אחר היאוש. אבל אם הוא חפץ שאין מרגישים בחסרונו מיד, אפילו אם בו סימן אין החפץ שלו, דאף על פי שהבעלים נתייאשו אחר כך, כיון שהחפץ בא לידו קודם יאוש, אין זה בכלל יאוש. [דהוי יאוש שלא מדעת].

י לפיכך המוצא מעות מפוזרים הרי אלו שלו, שאדם עשוי למשמש בכיסו כל שעה, ומסתמא הרגיש בחסרון המעות, והמעות הגיעו ליד המוצא אחר יאוש הבעלים. וכיון שאין בהם סימן, וגם המקום אינו סימן [שלא היה דרך הינוח], הרי אלו שלו.

יא מצא פירות מפוזרים, אם ניכר שהונחו שם לא יגע בהם, ואם ניכר שנפלו, הרי אלו שלו, שמן הסתם הבעלים הרגישו מנפילת הפירות ונתייאשו מהם, שדברי מאכל הרי הם כמעות שאדם עשוי למשמש בהם כל שעה.

יב אין המקום נחשב לסימן אלא בדברים גדולים שאין דרך בני אדם לגלגלם ממקומם, או במקום שאין דרך בני אדם להלך, אבל דברים קטנים במקום שדרך בני אדם להלך, אין המקום סימן, מפני שמתגלגלים ברגלי אדם ולא נמצאים במקום הראשון.

יג אבידת נכרי מעיקר הדין מותרת, ואין אדם מצווה להחזירה, שנאמר, אבידת אחיך. ואם מחזירה כדי לקדש שם שמים, שיפארו וישבחו את עם ישראל שהם בעלי אמונה, הרי זה משובח. וכן במקום שיש חשש לחילול ה׳, כגון שהחפץ של הגוי אבד ברחוב שברובו דרים יהודים, ויחשוד שהם

שגנבו ממנו החפץ, חייב המוצא להחזיר לנכרי שלא יגרום לחילול ה׳.

יד נכרי ששכח מעות בחנות יהודי במקום שגם אחרים יכולים לראותם, ואחר כך בא הגוי ושואל ליהודי אם ראה מעות אלה, מותר לו לשקר ולומר לא ראיתי, שהרי מן הדין זכה באבידה זו.

טו מי שמצא מעטפה ובה ניירות ערך בחדר הכספות של הבנק, ומסרם לידי המשטרה, ועברו כמה חודשים והאובד לא בא לקחתם, אין לבעלי הבנק שום זכות לקחתם, אלא המשטרה צריכה להחזירם למוצא האבידה, והרי אלו שלו.

טז מצא מעות מסודרים זה על גב זה, כגון ג׳ מטבעות שהמטבע התחתונה היתה גדולה, ועליה מטבע קטנה, ועל האמצעית מטבע קטנה יותר, חייב להכריז. וכן אם המעות היו מסודרים בצורת סולם, חייב להכריז, שמסתמא לא נפלו, אלא הבעלים הניחום שם.

יז מי שאבדה לו אבידה ופגע באבידתו ובאבידת חבירו, אם יכול להחזיר את שתיהן, חייב להחזירן. ואם לא יחזיר את שלו, שאבידתו קודמת אפילו לאבידת אביו ורבו. כדדרשינן מאפס לא יהיה בך אביון. ואף על פי כן יש לו לאדם להכנס לפנים משורת הדין ולא ידקדק לומר שלי קודם, אם לא בהפסד מוכח. ואם תמיד מדקדק, פורק ממנו עול גמילות חסדים, וסוף שיצטרך לבריות.

יח פגע באבידת אביו ובאבידת רבו, אם היה אביו שקול כנגד רבו, של אביו קודמת, ואם לאו של רבו קודמת. והוא שיהיה רבו מובהק שרוב חכמתו של תורה למד ממנו.

יט אמר לו אביו או אמו אל תחזיר אבידה זו, הרי זה לא ישמע להם, אפילו אם ביקש שבאותה שעה יעשה לו צרכיו, שהוא ואביו חייבים במצות הבורא להחזיר אבידה לבעליה. ועוד, שכיבוד אב ואם הוא עשה, והשבת אבידה היא עשה ולא תעשה.

כ הרואה אבידה חייב להחזיר בחנם אם הוא בטל ממלאכתו. אבל אם היה עוסק במלאכתו, ובטל ממנה כדי להחזיר האבידה, לא יאמר לו תן לי מה שהפסדתי, אלא נותן לו שכרו כפועל בטל.

כא המוצא כלב או חתול רע שמזיק לקטנים, אין צריך להשיבו לבעלים.

כב מציאת בנו ובתו הגדולים הסמוכים על שלחנו, ומציאת אשתו, הרי אלו שלו. ומציאת בתו הנערה, אף אם אינה סמוכה על שלחנו, הרי אלו שלו. ומציאת בנו שאינו סמוך על שלחנו, אפילו שהוא קטן, ומציאת אשתו המגורשת מספק, אינה שלו. [ילקו״י דיני חינוך עמ׳ שסו]

כג מציאת קטן מעיקר הדין אין בה גזל, ולכן אם הקטן מצא איזה חפץ ובא אחר ונטלה ממנו, מהדין אין בזה גזל, אבל מפני דרכי שלום אין ליטול מהקטן מה שמצא. ואם עבר אחד וגזלה ממנו, אינה יוצאה בדיינים. [ילקו״י דיני חינוך קטן עמוד שסז]

כד אבידה שאינה שוה פרוטה בשעת האבידה ובשעת המציאה, אינו חייב בהשבתה.

כה אבידה של שותפים שאין בה שוה פרוטה לכל אחד, אינו חייב בהשבה, ואפילו אם האבידה שוה הרבה. והני מילי שידוע שאבידה זו היא של שותפים, אבל מן הסתם חייב להחזיר.

כו המאבד ממונו לדעת, אין נזקקין לו, כיצד, השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו, הרי זה איבד ממונו לדעת. ולדעת מרן השלחן ערוך אסור לרואה דבר זה ליטול הממון לעצמו, שהרי לא הפקירו בפירוש, ובכל זאת אם נטל אינו צריך להחזיר. שנאמר, אשר תאבד, פרט למאבד לדעת. ולדעת הרמ״א כל אבידה מדעת דינה כהפקר, וכל הקודם זכה בה. ואין לומר קים לי שלא כדעת מרן השלחן ערוך.

כז יש מי שאומר, שאם ראה את חבירו זורק חפץ כדי לשוברו, והלך והציל את החפץ ולא נשבר, ואח״כ רוצה המציל לזכות בחפץ בטענה שהרי זה כהפקר, וחבירו טוען שלא הפקירו אלא רצה לשכך כעסו, לא הוי הפקר, כיון שהשליכה מתוך כעס. [מחנה אפרים זכייה מהפקר סי׳ ו׳].

כח מן הראוי שבמקומות ציבוריים, כמו ישיבה ומוסדות צבור, הנהלת הישיבה או המוסד יכתבו הודעה במקום גלוי, שלפי תקנת המוסד כל מי שלא יבא לקחת חפציו או את ספריו עד זמן מסויים, אין המוסד אחראי עליהם, וההנהלה תשתמש בהם כרצונה.

כט בכלל השבת אבידה הוא שאם רואה את חבירו שסר מדרך הישרה עליו להחזירו לדרך הישרה, שהרי הדברים קל וחומר, שאם ציותה התורה להחזיר אבידת ממון לבעלים, על אחת כמה וכמה שצריכים להשיב לו את אבידת נפשו, ורמזוהו חכמינו בדרשתם, והשבותו לו, לרבות אבידת עצמו, שתשיב לו את נפשו ההולכת מדחי אל דחי. ותזכהו בעולם הזה ובעולם הבא. [מנחת חינוך מצוה רלט].